

KOŽELJSKI Fran Sal.
Poduk v igranju na citrah
4. zv.

949 422
(406.) IV, 96-99

Zvez.

I. zvezek . . . K 3.— netto
II. „ . . . „ 3.— ”

III. zvezek . . . K 2.60 netto
IV. „ . . . „ 3.40 ”

Vsi 4 zvezki skupaj, broš. K 10.— netto
„ 4 „ „ eleg. v platno vez. „ 12.— ”

Založil L. Schwentner
knjigotržec v Ljubljani.

Podluk
v igranju na
CITRAH
SESTAVIL
Fran Sal. Koželjski.

I. zvezek . . . K 3.—netto
II. " . . . " 3.— "

III. zvezek . . . K 2.60 netto
IV. " . . . " 3.40 "

Vsi 4 zvezki skupaj, broš. K 10.— netto
" 4 " " eleg. v platno vez. " 12.— "

Založil L. Schwentner
knjigotržec v Ljubljani.

Natisnila Jos. Eberle in dr. na Dunaji, VII.
3124/94

Vežanje (Binden) glasov.

1. Vežanje glasov iste stopinje.

Kakor je nam že znano, svedoči vez (poteza —) dveh ali več not iste stopinje, da se sledeče note, kot podaljšanje prve ne udarjajo posebej, temveč le samo prva nota, katere se naj vzdrži tako dolgo, kolikoršna je časovna vrednost vseh vezanih not.

Narodna.

54. *Tempo di Valse.*

Vez (poteza —) se tudi stavi čez različno velike skupine not, n. pr:

Ta vez nam pove, naj se taki čeli igrajo vezano (*legato*), posamezne note naj se ne odbijajo, to je okrajšujejo v njihovi časovni vrednosti. Več o tem pozneje.

2. Vežanje različnih glasov.

Različni glasi ali toni vežejo se na dva načina; z udarcem ali padcem prsta in pa z drčanjem prsta od prve do druge note čez vse med njima ležeče snopiče. Seveda se morate obe noti izvesti na eni struni.

Ako ste zvezani dve različni noti z vezjo in pikami, n. pr: tedaj se pri vezanju z drugo višjo noto udarja le prva nota, glas druge pa se izvabi s krepkim padcem prsta na dotični snopič (tesno ob palčici).

Pri vezanju z nižjo noto pa se primete obe noti enakočasno; po udarcu prve note se dotični prst, s katerim se struna na snopič pritiska, tako odstrani, da ob enem vdré struno in tako izvabi glas druge note. Tudi pri tem vezanju (kakor sploh pri vseh še sledečih načinih) morate se obe noti prijeti le na eni struni, ker je drugače nemogoče vezati glasove.

„Solnce že doli gre.“

55. *Moderato.*

Pri vezanih notah, ki so vezane samo z vezjo brez pik, n. pr. se prst potegne ali vleče, od nižje do višje ali od višje do nižje note, čez vse med njima ležeče snopiče.

Ta način vezanja izvršuje se dvolično: **neposredno** (direct) in **posredno** (indirect).

Pri neposrednem vezanju se potegne prst, s katerim se je prijela prva nota, čez vse snopiče, do druge note. To je mogoče storiti z vsakim prstom leve roke, navadno pa se le palec uporablja, ker je po legi roke za to najbolj pripraven.

Narodna.

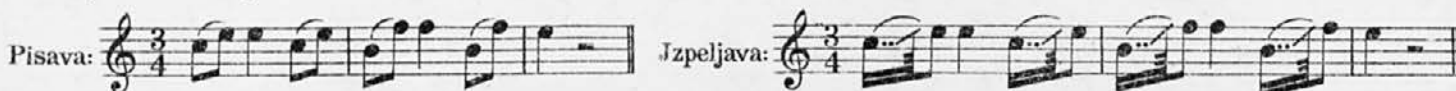
Moderato.

Za posredno vezanje potrebujeta se dva prsta; 2., 3. ali 4. prst služi za primljaj note, palec pa za potezanje.

Ko se prva nota udari in njena časovna vrednost do malega poteče, pade palec na prvi sosednji snopič in se hitro potegne čez vse snopiče do mesta druge note.

Kolikor časa je za to vezanje (kakor tudi za prejšnje in sploh za vse naslednje načine) potreba, se mora prvi nati odvzeti, druga se ne sme nikdar v časovni vrednosti prikrajšati. Značimo to kolikor mogoče, v naslednjem primeru pismeno. N. pr:

Poteze (štirinšestdesetinske) značijo primerno časovno vrednost vezanja.

Posredno vezanje se more uporabljati le pri notah vezanih s sledečo višjo noto.

„Bom šel na planine.“

57. *Andante.*

Ako se naj pri vezanih notah tudi druga nota udarja, zaznamuje se to z malo notico stoječo pred drugo večjo noto iste stopinje, n. pr:

Mala notica je navadno pisana kot osminka ali šestnajstinka s povprečno malo črtico, nima pa nikake časovne vrednosti in kaže le, da naj se sledeča vezana nota udari. Ta način vezanja z višjo noto se zvrši posredno ali neposredno, kakor je igralcu bolj primerno.

Narodna.

58. *Moderato.*

Znamenja za vezanje not ali glasov pišejo skladatelji za citre različno, posebno pri skladbah starejih skladateljev igravec večkrat ne vé, bi li vezal s padcem prsta ali s potezanjem — kajti vsa znamenja so enaka.

V takih slučajih naj igravec ne uporablja izključno en način, marveč oba, kakor je na raznih mestih pripravnejši, bodi si po legi roke ali po značaju skladbe. Pri novejših skladateljih najdemo za vsaki način posebno znamenje.

Vaja z različno vezanimi glasi.

Narodna.

59. Allegro moderato.

Opomba: Na povitih melodijskih strunah se navadno ne vleče s palcem, ampak veže s padcem, da strune bolje doné.

Tudi po več not, tri ali štiri je mogoče vezati, ako so skupine take, da leže vse note na eni struni, n. pr:

Kakor kažejo znamenja, se pri treh notah prve dve vežejo s padcem prsta, od druge do tretje se vleče, pri štirih notah pa se prve tri vežejo s padcem, od tretje do četrte pa se vleče. Zaznamuje se to na dva načina, kakor označeno pri gornjem primeru, s znamenji pod ali nad notami. V obče so pa take skupine v skladbah prav redke.

K različnim vrstam vezanja je omeniti le še tako zvani **glisando**, to je hitro vezanje dveh kratko-dobnih not (šestnajstink ali dvaintridesetink) velikega razdalja, n. pr:

Jzvrši se posredno ali neposredno in uporabi se vsikdar le palec za drsanje (vlečenje). Pri vlečenju od višje do nižje note je treba palec tako postaviti na struno, da se je samo z nohtom dotika, ker se drugače prst lahko rani.

Koroška narodna.

60. Allegretto.

Soglasje.

Soglasje imenujemo skupno, enakočasno donenje po več različnih, a si glasbeno sorodnih glasov ali tonov. Soglasje je različno: dvo-, tri-, štiri-, petglasno, hočemo se toraj seznaniti z vsemi temi vrstami, ki so rabne na citrah.

1. Dvozvok ali dvojemke.

Soglasje ali skupno udarjanje dveh glasov ali tonov imenujemo dvozvok ali dvojemke. Dvojemke so raznih vrst pač pa so terce, sekste in oktave, posamezne ali v skupinah najbolj v rabi.

a) Dvojemke s terco.

Dvojemke s terco, ako zgornja nota ne sega pod noto se izvajajo navadno na *D*- in pomožni *G*-struni. Nižja nota se prime na *D*, višja na pomožni *G*-struni. Dosedaj nismo uporabljali pomožne *G*-strune, a pri soglasju je neizogibno potrebna. Na snopičah so glasi isti, kakor na sosedni *G*-struni, samo da donijo in se tudi pišejo za oktavo višje od onih (kakor je razvidno iz melodijske tablice).

Pozitivnega prstnega reda dvojemke nimajo, navadno se uporablja 2. in 3. prst, v potrebi pa se prsti tudi menjajo.

„Od straže hrvatske.“

61. Allegro moderato.

Dvojemke s terco se igrajo tudi na 1. in 2. struni, seveda ne sme biti gornja nota nižja od . Višja nota prime se na *A*- nižja na *D*-struni. Za te dvojemke uporablja se 2. in 4. prst. V sledeči vaji se izvajajo dvojemke na *A* in *D*-struni.

Prava ljubezen.

(Fleišman.)

79

62. Moderato.

Ako se vrstijo dvojemke s posameznimi notami ali glasi, tedaj je treba paziti, da se prst, s katerim se prijemlje posamezna nota, pri dvojemkah ne uporablja.

Narodna.

63. Allegretto.

Pri zamenjavi dvojemk (ako sledi prvi nižja in tej spet prva) se prsti navadno menjajo, enako tudi ako se posamezne note dvojemk druga proti drugi krčijo.

Češka narodna.

64. Allegretto.

b) Dvojemke s seksto.

Dvojemke s seksto se igrajo vse, ako. spodnja nota ni nižja od na A- in D-struni; nižja nota se prime na D, - višja na A-struni. Prstni red je različen; uporablja se 1. in 2., pa tudi 2. in 3. ali 1. in 3. prst. V potrebi delamo izjeme (kakor pri tercijah), kakor je razvidno iz naslednjih vaj.

Narodna.

Moderato.

65. *p*

mf *f* *rit.*

*) Nota, nad katero stoji trikot „Δ“ izvaja se na pomožni G-struni.

Vaja s tercami in sekstami.

Vse mine.

(Narodni napev.)

Moderato.

66. *p*

mf *f* *rit.*

Dosedanje vaje s tercami in pa sekstami igrajo se le na 1., 2. in 3. struni melodijske tablice. Dvojemke oboje vrste pa se izvajajo lahko na 2. in 4. pa tudi na 4. in 5. melodijski struni. Pri dvojemkah na 2. in 4. struni je treba tóčiti pomožno G-struno; in to se izvede, ako se prst, s katerim se prime nota na 4. struni toliko vzlekne ali vpogne, da se lahko dotika pomožne G-strune, vsled česar struna, če ravno se z drugo in četrto ob enem udarja, ne doni. Dvojemke v sledeči vaji, naj se izvajajo na ta način na 2. in 4. struni melodijske tablice.

67. *Allegretto.*

Ker dvojemke te vrste radi topenja pomožne *G*-strune ne donijo lepo, je večkrat umestno da se izvajajo v višjih legah na 4. in 5. struni.

c) Dvojemke z oktavo.

Za dvojemke z oktavo vporablja se 1. in 3., ali pa 1. in 4. prst, v višjih legah pa tudi 1. in 2. prst. Izvajajo se na 1. in 2. in 4. in 5. melodijski struni. Na 2. in 4. struni s topenjem pomožne *G*-strune se navadno ne izvajajo, tudi se pomožna *G*-struna za te dvojemke le izjemoma vporablja.

Hej Slovani.

68. *Maestoso.*

Za nadaljno proizvajanje z različnimi dvojemkami glej: „Slovenski citrar:“ „Čuti v napevih“ venec Kocijančičevih pesni.

2. Trozvoki.

Kakor že naznanja ime, obstoji to soglasje iz 3. sorodnih glasov. Trozvoki, ako je nižja nota višja od note se izvajajo na prvih 3. melodijskih strunah, nižja nota na *D*-, srednja na pomožni *G*-, in višja na *A*-struni. V sledeči vaji se izvajajo trozvoki na prvih 3. strunah.

Mrak.

(Dr. G. Ipavc.)

69. Moderato.

*) „Sul D“ pomenja da se melodija od tega znamenja do besede „loco“ igra na melodijski *D*-struni.

Trozvoki srednje leže se izvajajo na srednjih 3. melodijskih strunah, višja nota na pomožni *G*-, srednja na *D*- in nižja na *G*-struni.

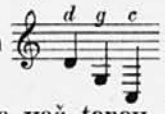
Pri nekterih trozvokih višje leže je tudi umestno, da se vporablja mesto prve *A*-, pomožna *G*-struna, kar pa je v skladbah navadno zaznamovano.*)

Popotnik.

70. Moderato.

* Trikot Δ nad ali pred noto pomenja da se dotična nota prime na pomožni G-struni.

Trozvoki na melodijskih strunah, pri katerih se mora kriti ali topiti pomožna G-struna, rabijo se malo, ravno tako tudi soglasje več tonov, kakor čveterozvoki ali peterozvoki ki se izvajajo na 4. ali vsih 5. melodijskih strunah, so v skladbah za citre le redki.

Za nadaljno proizvajanje z vsakovrstnim soglasjem glej: Slovenski citrar: „S planin“ venec slov. nar. pesni.

Deljeno spremljevanje.

Spremnne strune uporabljali smo dosedaj za spremljevanje melodije iz malimi izjemami večinoma le soglasno, v polnih akordih. Te razne spremne *dur*-in *mol*-akorde delimo pa tudi v posamezne tone in različne dvozvoke, vsako vrsto za se ali pa mešano, posamezne tone z različnim soglasjem in to imenujemo **deljeno spremljevanje**.

Deljeno spremljevanje ima pred soglasnim precejšno prednost; doni jako polno in je tudi nekaterim melodijam veliko bolj prikladno kakor polni akordi. Razun *dur*-in *mol* akordov pa je mogoče deljeno izvajati še več vrst drugih akordov ki jih soglasno na citrah v spremljevanji ne moremo izvesti. Pri deljenem spremljevanji se udarjajo strune z istimi prsti, kakor pri celih akordih, spremne s 2. in 3., basove s 4. prstom.

Podajamo par napevov slovenskih pesni z deljenim spremljevanjem.

„Stoji, stoji tam lipica.“

(Narodna.)

71. *Andante.*
p *con espr.*

„Kaj maram.“

(Narodna.)

72. *Moderato.*
p

Za nadaljno proizvajanje z različno deljenim spremljevanjem glej: Slovenski citrar: „Vse mine“ transkripcija

Flageoletni glasovi.

Flageoletni glasovi se izvajajo na melodijskih, spremnih pa tudi basovih strunah; vporablajo pa se največ le oni na melodijskih strunah. Flageoletne glasove izvajamo na dva načina: **naravno** in **umetno**.

1. Naravni flageoletni glasovi.

Na melodijskih strunah dobimo flageoletni glas, ako kazalec leve roke (navadno se vporablja le ta prst, lahko pa se izvajajo tudi z vsakim drugim prstom) nad dotičnim snopičem, kjer je flageoletno mesto, ravno nad palčiko-krsnico, lahko na struno položimo in takoj, ko se struna udari, mirno odstranimo, na kar se pojavi zvončku enak glas, ki ga imenujemo „flageolet.“ Naravni flageoletni glasovi se ne izvajajo na vseh snopičih melodijske tablice, marveč le na gotovih mestih in ta so 4., 5., 7., 9., 12., 19., 24. in 28. snopič. Flageoletni glasovi, ki se dobe na teh mestih ne done vsi enako visoko s pravimi glasi istih snopičev. Nekteri donijo veliko višje in le na 12., 19., 24. in 28. snopiču so po visokosti enaki pravim glasom, a po barvi seveda različni. Naslednja melodijska tablica flageoletnih glasov (navedeni so le isti snopiči, na katerih se izvajajo ti glasovi) nam kaže, kako se pišejo, kako donijo in v kakšnem razmerju so ti glasovi z navadnimi, ki se prijemajo na istih snopičih. Spodnja večja nota kaže navadni glas snopiča, višja mala pa „flageoletni.“

Struna C. doni: primljaj:

„ G. doni: primljaj:

Pomožna „ G. doni: primljaj:

„ D. doni: primljaj:

„ A. doni: primljaj:

snopič: 4. 5. 7. 9. 12. 16. 19. 24. 28.

Flageoletni glasovi se zaznamujejo v skladbah z besedo „flageolet“ skrajšano „Flag“ nad glasbeno vrsto. Tej besedi sledijo pike....., ki svedočijo kako dolgo se ima igrati z flageoletnimi glasovi. Za pikami stoji vsikdar beseda „loco“ kar pomenja da se igra spet navadno.

Oni flageoletni glasovi, ki so po visokosti enaki navadnim glasom (glej melodijsko tablico) zaznamujejo se tudi samo z ničlo „O“ nad dotično noto, ki naj se izvede „flageolet.“ Skladatelji pišejo flageoletne glasove za citre na dva načina, nekteri zaznamujejo z notami, kakor res donijo (one na 4., 5. in 7. snopiču ob oktavo nižje kakor po melodijski tablici), drugi spet kakor je pravilen glas snopiča. Prvi način je bolj splošen, istega tudi vporabljamov naslednjih vajah.

Narodna.

73. Moderato. *Flag.*

f *p* *loco*

Pri skladbah z flageoletnimi glasovi se tudi melodijske strune različno vglasaajo, in to radi tega, da je mogoče izvesti razne flageoletne glase. Za to spremembo se uporablja navadno pomožna G-struna, ki se po potrebi za pol glasa (v „*Fis*“) ali celi glas (v „*F*“) nižje vglasi, kar je pa vsikdar pri skladbi navedeno. Seveda donijo potlej flageoletni glasovi na svojih mestih toliko nižje, kolikor nižje je vglasaena struna. Sledeča tabela predločuje to:

Pomožna struna vglasaena v G.

snopič: 4. 5. 7. 9. 12. 16. 19. 24. 28.

Vaje z različno vglasaeno pomožno struno:

„Mati pri zibeli.“

74. Allegretto. *Flag.*)*

p *f* *loco*

*) Melodijska pomožna G-struna se vglasi en glas nižje v „*f*“

Polka.*)

Allegro.

Flag.**)

75.

Flag.

Flag.

Trio.

*) Polka = češki ples.

**) Melodijska pomožna G-struna se vglasi pol glasa nižje v „fis“

Da capo al Fine.

2. Umetni flageoletni glasovi.

Vse glase od 1. nadčrtanega „c“ do 4. nadčrtanega „d“ (kromatično!) je mogoče izvesti na melodijski tablici „flageolet“ na umetni način. Za izvajanje vsacega posameznega glasa pa se potrebuje dva prsta leve roke; prvi in četrti. Umetni flageolet se izvaja več-vrstno, v rabi pa je le oni s kvinto in pa oktavo.

a) Umetni flageolet s kvinto.

Ako se prime s četrtnim prstom nota na A-struni, in položi palec kakor pri naravnem flageolet nad palčico ali krsnico snopiča note in se struna udari, palec pa takoj odvdigne, zglesi se flageoletni glas, ki

doni duodecimo, to je 1. oktavo in 1. kvinto višje od n. pr: = flageoletni glas.
 = flageolet s palcem.
 = primljaj s 4. prstom.

Na ta način se lahko izvede cela kromatična lestvica, vsi glasi od 1. nadčrtanega c, do 4. nadčrtanega d, s 4. prstom leve roke se prime spodnja nota, s palcem pa kvinta višje od nje, seveda na isti struni in za flageolet primernim dotikom. Ta vrsta flageolet se piše navadno z dvema notama, spodnja kaže prostor za četrti prst, zgornja pa flageoletno mesto za palec (glej sledečo vajo).

Barčica.

Lento.

76.

b) Umetni flageoletni glasovi z oktavo.

Na enak način kakor prejšnji, se izvaja tudi ta flageolet, samo s to razliko, da je flageoletno mesto za palec vedno oktavo višje od glavne note, n. pr:

Če se piše ta flageolet kakor prejšnji z dvema notama, kaže spodnja (glavna) nota prostor za četrty prst, zgornja (mala) pa flageoletno mesto za palec, seveda na isti struni. Piše se pa tudi le z notami (glavnimi) za četrty prst in nad glasbeno vrsto naznanilo: *8va Flag..... loco*, kar pomenja da se izvajajo vse note flageolet v oktavi, do besede „loco“. Tudi mi vporabljam pri pisavi drugi način, ker je bolj pripraven in lažji za čitanje; oktavo dotične note pa mora tako vsak igralec znati, nepotrebno toraj je še to naznanjati s posebnimi notami. Umetni flageoletni glasovi z oktavo done v isti visokosti kakor prava nota snopiča flageoletnega mesta.

Slavček.

Moderato.

8va Flag.

77.

p

Umetni flageoletni glasovi se bolj redko rabijo, doné tudi precej slabše od naravnih.

3. Flageolet s spremnimi in basovimi strunami.

Na teh strunah se izvaja flageolet le po naravni poti in to na mestu v primeri z 12. snopičem melodijske tablice. Izvabljajo se ti glasovi kakor na melodijskih strunah, namreč: 2. prst (kazalec) leve roke se lahko položi na flageoletno mesto na struno in takoj odstrani ko se struna s prstom desne roke udari ali vdre. Ker se za izvajanje flageoleta v spremstvu rabijo tudi prsti leve roke, je nemogoče ob enem igrati tudi na melodijski tablici, izvaja se toraj le v spremljevanju. Flageolet v spremljevanju zaznamuje se z ničlo „○“ nad dotično noto in doni oktavo višje od navadnega glasa. V spremljevanju se izvaja flageolet na posameznih strunah, pa tudi v dvojerkah in celih akordih, kakor svedoči sledeča vaja.

Narodna.

Andante.

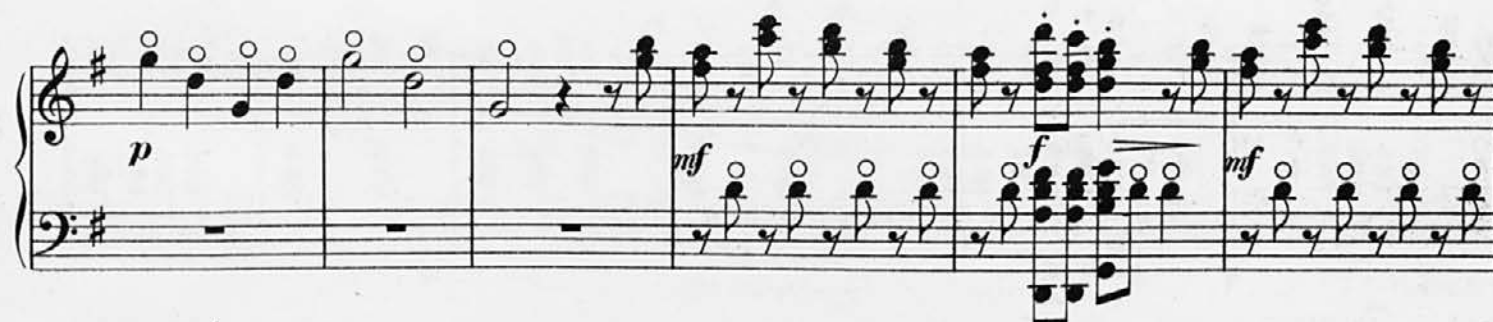
78.

Vaja z melodijskim (naravnim in umetnim) in spremstvenem flageoletom:

Narodna.

Redke so skladbe, ki bi se izvajale izključno le v flageoletu, bodisi v melodijskem ali spremstvenem, pač pa so ti glasovi uvrščeni v raznih skladbah na primernih mestih kot olupševalni glasi, ali pa zavzemajo kak manjši del skladbe, ki ravno tem glasom prija, da se tako omogočijo različni glasbeni kontrasti. Flageoletni glasi so precej težavni za proizvajanje, treba se je toraj v tem igranju marljivo vaditi, da se doseže dovolj spretnosti in čisto igranje s temi glasovi, ker le takrat pridejo do svoje popolne veljave.

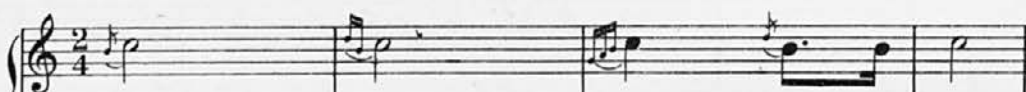
Glej: Slovenski citrar: „Nezvesta“ fantazija po narodni pesni.

Glasbene olepšave.

Te so majhne postranske note, navadno s posebnimi znamenji naznanjene, ki melodično olepšujejo glavno noto. Te olepšave so treh vrst: „predložek“, „dvoložek“ in „trilec“; vsaka teh vrst se pa razdeli na več načinov.

a) Predložek.

1. Kratki predložek je en-pa tudi več-tonovi in se izvrši hitro, brez poudarka. Isti skrajša glavno noto, ki obdrži svoj poudarek v začetku dobe. Tiče se ta olepšava samo le enega glasu (pred katerim da stoji in je vezana žnjim); pri dvojemkah in akordih mora toraj predložek nastopiti enakočasno z drugimi glasi skupaj. Spremljevanje se vdira istočasno s predložkom. Predložek mora biti vezan z glavno noto, udarja se toraj le predložek, glavna nota pa veže, že na eden ali drug način; ravno tako se tudi, ako ima predložek po več not, udarja vsikdar le prva, druge z glavno noto vred pa se vežejo.

Piše se:

Izvrši se:

Narodna.

Tempo di Marcia.

80.

2. Dolgi predložek je navadno neharmonična (v akordu neobsežena) mala postranska nota, ki se piše in izvrši po celi vrednosti, ter dobi povdarek glavne note.

Piše se:

Izvrši se:

Dolgi predložek se v novejših skladbah izpisuje.

Etuda.

Allegro moderato.

J. N. Hummel.

81.

3. Določek je nasproten kratkemu predložku; kakor le-ta v začetku, skrajša določek glavno noto na koncu dobe.

Piše se:

Izvrši se:

„Kje dom je moj.“

Vvod.
(Po Foersterju.)

82.

Andantino.

b) Dvoložek.

Dvoložek je vrstenje glavne note z najbližjo višjo in nižjo stopnjo, kar se označuje s znamenjem: „∞“ „∞“.

Ako stoji znamenje nad noto začenja se dvoložek z višjim postranskim tonom kot dvoložek; ako stoji znamenje za noto, izvrši se dvoložek kot določek; ako pa stoji znamenje za noto s piko, toraj na piki, obdrži nota, ki jo naznanja pika, celo veljavo po izvršenju določka. Prestavna znamenja nad ali pod znamenjem dvoložka veljajo za dotične postranske note.

Ker so v izvršenju dvoložka skladatelji raznega mnenja, izpisuje se v novejših skladbah ta olupšava z notami.

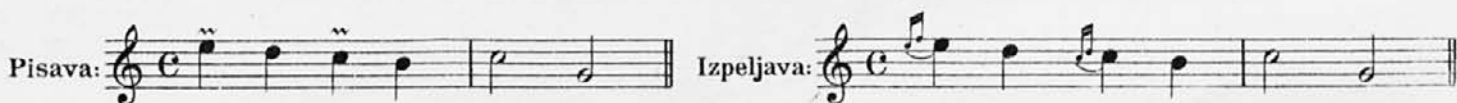
c) Trilec.

1. Trilček (∞) je enkratna, hitra zamena glavnega tona z najbližjem višjim tonom; izvrši se kot določek s povdarkom na prvi noti ali pa kakor predložek s povdarkom na tretji noti.

2. Mordent ali grizec (∞) ima znamenje trilčka s povprečno črtico in dobiva postransko noto odspodaj.

pri hitrem tempo, pri zmernem pa kot predložek:

Narodna.

3. Trilec (*tr*, *trm*) je večkratno, hitro vrstenje glavne note z najbližjo višjo postransko noto (pol-ali celo-glasno). Trilec se navadno konča z določkom od spodaj. Na kratkih notah se izvrši trilec kot trilček. Če pride zapored cel vrsta not s trilci, imenujemo to „vrstni trilec“. Prestavna znamenja pri trilcu veljajo za pomožno noto. Pri trilcu se glavna nota udarja in pomožna veže, note določka pa se vsikdar udarjajo. Trilec, najlepša a tudi najtežja olepšava naj se vadi s početka počasi in brez spremljevanja po sledečem navodilo.

*) Na enak način v nadalje.

Allegretto.

(iz Kafka^{ve} fantazije.)

*) Opomba: Ako pri trilecovi noti ni pisan povdarek, se igra ali izvrši trilec brez njega.

Za nadaljno proizvajanje z raznimi glasbenimi olepšavami glej: Slovenski citrar: 2. Etude (W. A. Mozart, in J. N. Hummel.)

Razne vrste igranja.

V tem poglavju si oglejmo še razne posebnosti, ki jih je treba vedeti za umetno, čutno izvajanje skladb.

1. Tresenje (Vibrieren) melodijskih strun.

Kakor pri vsakem godalu na strune tako povečuje tudi pri citrah lepoto glasu tresenje melodijskih strun na snopičih. To se izvede, ako se prsti, s katerimi se prime struna, premičejo hitro sem in tja, a le toliko, da povzroči to mehak tresoč glas. Pri tresenju je paziti, da ostane roka mirna in se le prsti gibljejo. Vsako melodijsko noto se ne trese, temuč le glavne, poudarjene in note daljše dobe. V prihodnjem komadu so za tresenje primerne one note, nad katerimi stoji znamenje zvezdica (*). Obče se to ne zaznamuje, ker je odvisno od igralčevega okusa.

„Moj dom.“

(Å. Nedved.)

85. Moderato.

*) Opomba: Pri besedi „dolce“ (nežno, mehko) se pomakne desna roka navadno do glasnice (Schalloch) kar povzroči jako nežno in mehko igranje; to pa označujemo tudi z „nel mezzo“

2. Igranje na posameznih melodijskih strunah.

V nekterih skladbah se nahajajo melodični deli, ki se morajo po želji skladatelja izvajati le na eni melodijski struni in to radi enake barve glasu, ali radi posebnega izraza. Seveda ne presegajo taki deli obsega glasov dotične strune. Zaznamuje se to z imenom dotične strune in s pikami nad glasbeno vrsto n. pr: *Sul D..... loco*. Pri znamenju „*sul A, D, G ali C*“ prične se igrati na isti struni kakor je označena in se izvaja tako daleč kakor da stoje pike nad glasbeno vrsto. Za pikami pride vsikdar beseda „*loco*“, ki to enostrunsko igranje prekliče.

„Bodi zdrava domovina.“

G. Ipavic.

86. Moderato.

f

Sul D..... loco

p e dolce

D..... Sul A..... D.....

D..... A..... loco

Sul D..... loco

cresc. f a tempo p e dolce mf

rit.

3. Odmev (Echo).

Ako izvajamo kratke enake melodične dele enkrat (glasno) na eni, drugič (tiho) na drugi melodijski struni dobimo različne barve, kontraste v glasu kar imenujemo odmev. Za to zamenjamo ali odmev melodičnih delov jako u-gaja mehki glas pomožne G-strune. Tudi se pa v to porabljajo druge melodijske strune ne le samo pomožna G in tudi spremne in basove strune, kakor je razvidno iz naslednjega komada. To zamenovanje pri melodičnih delih je v skladbi označeno na isti način kakor igranje na posameznih strunah.

Hoiho.

Fr. Mair.

87. *Allegro con fuoco.* A... G... A...

V skladbah, v katerih se enaki melodični deli večkrat ponavljajo, je vmestno, da se izvajajo na raznih melodijskih strunah akoprav to ni naznanjeno.

4. Pizikato.

Melodični deli (pri citrah večji del soglasje) s to besedo zaznamovani se ne udarjajo s palcem marveč s kazalcem desne roke. Soglasje se „pizikato“ izvaja vedno od nižje proti višji noti. Udarja se večjidel „arpedžo“, to je nota za noto hitro zaporedoma. Glavni poudarek dobi vedno najvišja nota od soglasja. Melodični pizikato (skrajšano „pizz“) je brez spremljevanja ker se kazalec za udarjanje melodijskih strun potrebuje. Ako stoji za „pizikato“ beseda „col pollice“ (skrajšano „col poll“), svedoči to, da se pizikatno udarjanje konča.

Samostanski zvonovi.

Rihar.

88. *Andante.* pizz.

5. Tremolo ali tamburanje.

To igranje izvaja se le na melodijskih strunah in to z drugim prstom (kazalcem) desne roke. Ta prst lahko in hitro drga na za udarjanje navadnem mestu melodijske strune sem in tja, vsled česar nastane tamburanju enako donenje strun. Izvaja se na citrah le v soglasju s kratkodobnimi notami (šestnajstinkami ali dvanitridese-tinkami). Ta način igranja vporablja pa se le redko kedaj, in še takrat navadno le pri skupnem igranju večih ci-ter.

Narodna.

89. *Allegretto*

6. Dvoprstno igranje.

Dvoprstno igranje imenujemo ono, ako vporabljam o poleg palca desne roke tudi kazalec leve za udarjanje me-lodijskih strun. To je mogoče storiti in je tudinamestu ako sledi več kratkodobnih **enakih** not druga za drugo. V takem slučaju, (če hoče igralec to igranje vporabiti) udarja se navadno vsaka druga nota s prstom leve ro-ke. V sledečem primeru udarjajo se note zaznamovane s zvezdico, z drugim prstom leve roke:

Tudi pri notah daljše dobe se lahko to igranje vporablja kakor svedoči naslednja skladba. Posebno se redko kedaj zaznamuje, a vporablja se sme na primernih mestih.

Slavjanska.

90. *Tempo di Marcia.*

*) Note s + se udarjajo ali udirajo s 2. prstom leve roke, pa tudi s 3. če je po legi bolj pripraven.

7. Sinkope.

Ako pride na lahko dobo daljša nota, katera traja čez naslednjo težko dobo, zove se „sinkopa“ - zložena nota, in dobi povdarek težke, v nji že obsežene dobe. (Tako se ravna tudi z manjšimi, tem razdobju podobnimi 2-3-4-in več dobnimi ritmi). V sledeči skladbi z znamenjem „>“ zaznamovane note so sinkope in se naj pri igranju povdarjajo.

91. **Tempo di Menuetto.** **Menuet.** (Boccherini.) *Sul D.*

8. Legato in stakato.

Pri skladbah v počasnem časomeru, izvajajo se note po polni vrednosti dobe in se ne smejo odbijati ali v časovni veljavi prikrajšati, če to ni posebno označeno; enako tudi ako so note vezane s potezo, kot melodični ali spremstveni deli. Obliko vezanega ali polnega igranja imenujemo „legato“.

Pri hitrem ali veselem tempo stojijo nad melodijskimi notami pogosto male pike, kar veli, da se dotične note za nekoliko v njih dobi okrajšajo-odbijajo, tako da nastanejo med posameznimi notami male pavze ali odmori, seveda najkrajše dobe. To igranje imenujemo „stakato“.

Pri veselih komadih, plesnih in drugih enakih se naj igranje druge vrste uporablja če tudi ni ravno navedeno, ker zahteva to že značaj takih skladb. V drugih skladbah menja legato in stakato pogostoma, kar je večji del zaznamovano; igralec pa mora tudi sam občutiti, kako je izvajati ta ali oni del skladbe.

Svitle zvezdice.

92. **Andante.**

V nadaljno proizvajanje glej: Slovenski citrar: „Spomin na Vrbove“ idila.

9. Topenje spremnih in basovih strun.

Da se tudi spremljevanje izvaja kratko, odbijaje-stakato, kar je pri nekterih skladbah potreba, morajo se spremne in basove strune topiti, ker drugače donijo tako dolgo da ne ponehajo njih treslaji. Topenje spremnih in basovih strun se izvede, ako dotični prst, s katerim udarjamo struno, koj po udarcu pade nazaj na njo in tako tresenje in donenje strune ustavi. Izvaja se pa topenje tudi takole: Desna roka se pomakne za palčovo širino proti glasnici, ko se strune udarjajo pade se s zunajnim robom roke na nje in tako daljno donenje strun ustavi. Seveda se mora to vedno ponavljati, kolikorkrat se spremljevanje udarja kar je precej mučneje od prvega načina. Kratko udiranje spremljevanja je posebno pri veselih in plesnih komadih vmestno.

„Eno devo le bom ljubil“

Moderato.

Sul D..... loco

93.

mf *f* *p*

Sul D.....

mf *f* *rit.*

10. Arpedžo - Arpeggio.

Tako imenujemo hitro, zaporedno udarjanje soglasnih, akordnih not ali delov, in to zaznamujemo z znamenjam: „*z*“ pred dotičnim soglasjem, kar svedoči, da se naj note hitro zaporedoma od nižje do višje kolikor mogoče „legato“ udarjajo. Pri izvajanju arpedžnih akordov se strune ne topijo.

Arpedžo izvajamo na citrah z melodijskimi - pa tudi s spremnimi - in basovimi strunami.

Melodični arpedžo, ako se izvaja s palcem desne roke, udarja se pri citrah nasprotno od spremljevalnega, prične se namreč z višjo noto in konča z nižjo in sicer zato, ker je po legi desne roke melodijske strune s palcem nemogoče drugače udarjati. Ako pa se izvaja melodijski arpedžo „pizikato“, z drugim ali tretjim prstom desne roke se pa udarja tako kakor spremljevalni, od nižje do višje note. Povdarek in glavno časovno dobo dobi vedno zadnja nota od arpedžnega soglasja in ker se strune ne topijo, doné tudi druge prej odrte istočasno. Naslednji komadi obsegajo različen arpedžo. Pri prvi vaji (melodičen arpedžo) primejo se vse tri vezane šestnajstinke (irijole) enakočasno, višja na A-nižja na D-in srednja nota na pomožni G-struni. Palec desne roke udarja strune zaporedoma, kolikor mogoče „legato“.

a) Melodičen arpedžo.

Narodna.

94. Allegretto.

p legato

f

rit.

b) Zaporedno sledeči melodični in spremni arpedžo.

Narodna.

95. Andante.

p e legato

p

Citire.

Allegretto.

Piše se:

96.

Izvrši se:

The musical score is written for a single melodic line and a supporting arpeggiated accompaniment. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Allegretto'. The score is divided into two main sections: 'Piše se:' (written) and 'Izvrši se:' (performed). The 'Piše se:' section consists of two staves of music, each with six measures. The first staff is marked 'p' and 'pizz.' (pizzicato). The second staff is marked 'pizz.' and 'f' (forte). The 'Izvrši se:' section consists of two staves of music, each with six measures. The first staff is marked 'pizz.' and 'f'. The second staff is marked 'pizz.' and 'f'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

mf più mosso

f

pp

morendo

Pri tem zadnjem komadu ne udarjajo prsti desne roke po vrsti (4, 3, 2 prst) basove in spremne strune, ampak se menjajo, kakor kaže prstni red.

11. Cadence.

V velikih glasbenih oblikah, kakor sonatah, simfonijah, koncertih i. dr. so uvrščene dolge „cadence“, to so težki glasbeni deli ki zahtevajo za izvajanje veliko tehnično spretnost. S tem je dana igralcem prilika pokazati svoje virtuosno izvežbanje in tehniko. Take cadence so predpisane ali pa si jih igralec sam, svoji spretnosti primerno (in ne skladbi na kvar!) izumi. Cadence te vrste se nahajajo v uvodu ali koncu velikih skladb ali njih delov, na primernih od skladatelja odločenih mestih. Igrajo se iz takta in se izpeljava po volji igralcu prepušča. Za citre se ne pišejo cadence v tej veliki obliki kakor v instrumentalnih skladbah za klasična godala pač pa male, v manjši obliki in citram primerne, koje naj skuša igralec po možnosti, skladbi primerno izvesti.

V spomin.

97. Moderato. (F.S.K.)

Cadence se večidel brez spremljevanja in le na melodijski tablici izvajajo, ako pa se doda tu in tam kak spremeni-akord tedaj stoji ta vedno pod daljedobno melodično noto ali pavzo, ki je navadno podaljšana s korono.

12. Igranje z lokom.

Zelo priljubljene so citre z lokom (Streichzither). To so glasbila z melodijsko tablico na kateri so privite štiri strune, ki se terejo z lokom enako ko na vijolini ali goslih. Melodijska tablica teh citer je po obsegu tonov enaka melodijski tablici navadnih citer in tudi strune so uglašene ali ubrane enako ko na navadnih citrah, le stem razločkom, da izostane pomožna G-struna, toraj tako le:

Ta vrsta citer se uporablja pri skupnem igranju več enakih glasbil ali pa z spremljevanjem navadnih citer. Več o tem glasbilu tukaj razpravljati ni na mestu, treba je za to posebnega pouka, ki ga mogoče pozneje dobe naši igralci v posebni knjigi, ako bo zanimanje zanj. Ker se pa igranje z lokom uvaža tudi na naših navadnih citrah in to na prvi melodijski A-struni, hočemo v tem toliko navesti, kolikor je igralcu treba znati, da lahko izvaja skladbe z ulogami za lok.

Pri igranju z lokom postavijo se citre ob robu mize, da se lok pri igranju ne drga ob mizo. Leva roka se mora visoko držati, ker se lok vleče pod njo. Lok se drži z vsemi prsti desne roke ob spodnjem delu, kjer je privita žimnica, lahko a ne pretrdo. Pravzaprav se drži le s palcem in kazalcem, drugi prsti pa so naslonjeni ob palčico in delujejo za pritisk na lok le v potrebi. Mezinček bodi od drugih prstov nekaj odmaknjen, palec pa pride na notranjo stran palčice, pod druge prste. Lok se vleče po struni od spodnjega do gornjega dela, kar zaznamujemo z znamenjem: „A“ za nasprotno vlečenje loka, od zgornjega do spodnjega dela pa služi nasprotno znamenje: „V“. Lok drgne struno na istem mestu, kakor navadno udarjamo s palcem; a ne pretrdo, sicer je glas oduren. Paziti je, da se lok vleče vedno enakomerno trdo in ravno, a ne enkrat na desno enkrat na levo; tudi naj se igralec drži pri igranju mirno in le roka naj se giblje. Žimnica na loku se mora pred igranjem drgniti s zato nalašč prirejeno smolo „colofonijo“.

Če je po tem navodilu igralec pripravljen, naj poskusi z naslednjo vajo. Igra naj se s početka **počasi**, vsaka nota s polno žimnico in celo dolgostjo loka, da se tako privadi roka in doseže čist, enakomeren, močan glas, kar je le od pravega vodenja loka odvisno. Če je to doseženo, se je vaditi tudi s krajšimi potezami in kratko dobimi notami, nadalje v različno vezani obliki večih not, kakor kažejo navedene poteze pri sledeči vaji:

Kolikor not je vezanih s potezo, toliko se jih igra pod enostransko potezo loka. Če stojijo pike nad notami izvajajo se stakato in tako tudi če stojijo pike nad notami in so poleg tega vezane s potezo, samo da se v zadnjem slučaju morajo izvesti pod enostransko potezo loka, prekinjeno z malimi odmori.

Konečno navedemo komad za dvojne citre z lokovo vlogo. Od znamenja „ Φ “ pa do drugega enacega znamenja se igra na prvih citrah melodija z lokom. Seveda odpade tedaj pri prvih citrah spremljevanje, katero naj izvajajo le druge citre.

Sirota.

(Hajdrih.)

98. Moderato.

Citre I. *p con espressivo*
pizz. *col poll.*

Citre II. *p pizz.* *col poll.*

Spremstvo.

Φ Larghetto.

p *p espressivo*

p *pp*

rit.

a tempo

p a tempo

rit. p

f rit.

a tempo rit. p

a tempo rit. p pp

Da bi ne postala knjiga preobširna in radi ogromnih tiskovnih stroškov tudi ne predraga, treba je bilo vaje (posebno v zadnjem IV zvezku) kar le mogoče okrajšati.

Da se pa to popolni, navedle so se pri nekaterih točkah razne skladbe iz zbirke: „Slovenski citrar“ katere igralcu v proizvodjanje priporočamo kakor tudi vse druge nadaljne skladbe te zbirke, koje namen je z domačimi proizvodi širiti in pospeševati igranje na citrah med Slovenci.

Založba knjigarne L. Schwentner v Ljubljani.

Slovenski citrar.

Zbirka kompozicij in prevodov za citre.

Štev.	1.	Mešiček, Jos., Pozdrav slovenskim citrarjem. (Narodna koračnica)	K. 80 v
„	2.	Koželjki, Fr. S., Na vasi. Fantazija po narodnem motivu	„ 90 „
„	3.	Koželjki, Fr. S., Nezvesta. Fantazija po narodnem motivu	„ 1. — „
„	4.	Koželjki, Fr. S., Vse mine. Transkripcija po Ipavčevem napevu	„ 1. — „
„	5.	Koželjki, Fr. S., Po jezeru. Transkripcija za dvoje citer.	„ 1.60 „

Koželjki, Fr. S., Pouk v igranju na citrah.

I. zvezek . . . K. 3. — III. zvezek . . . K. 2.60 v

II. „ . . . „ 3. — IV. „ . . . „ 3.40 „

Vsi 4 zvezki skupaj, broš. K. 10. —

„ 4 „ „ eleg. vez. K. 12. —

Mešiček, Jos., Venec slovenskih pesnij za citre (drugi natis) K. 1.40 v

